

до влади: механізм державного перевороту та визначальні чинники закріплення режиму // Український історичний журнал. – 2008. – № 4. – С. 5–9; Папакін Г.В. Павло Скоропадський і перші роки на еміграції // УІЖ. – 2008. – №4. – С. 81–96; Горан В.С. Гетьманський переворот 29 квітня 1918 р. в інтерпретації П. Скоропадського. – К., 2000. 2. Дмитришин В. Повалення німцями Центральної Ради у квітні 1917 року: нові дані німецьких архівів // Політологічні читання. – 1997. – № 1. – С. 115. 3. ЦДАГО України. – Ф.57, оп.2, спр. 239, арк.1. 4. Могілянський М. Трагедія України. – Революція на Україні по мемуарам белых. – К., 1990. 5. Тимощук О.В. Охоронний апарат Української держави (квітень–грудень 1918 р). – Харків, 2000 – 459 с. 6. Революція на Україні по мемуарам белых: Репринтное воспроизведение издания 1930 г. – К.: Политиздат Украины, 1990. – 435 с., с. V (Предисловие). 7. Гольденвейзер А.А. Из киевских воспоминаний // Революция на Украине по мемуарам белых. Репринтное воспроизведение издания 1930 г. – К.: Политиздат Украины, 1990. – С. 1–63. 8. Могілянський Н.М. Трагедія України // Революція на Україні по мемуарам белых: Репринтное воспроизведение издания 1930 г. – К.: Политиздат Украины, 1990. – С. 115 – 135. 9. Дорошенко Д. Історія України 1917 – 1923 рр. – Т.П. 10. Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918. – Київ–Філадельфія, 1995. – 361 с. 11. Армія. – 1918. – 20 листопада. 12. Монкевич Б. Організація регулярної армії Української держави 1918 року. – Україна в минулому. – Вип. 7 – К. – Львів, 1995. 13. Армія. – 1918. – 3 грудня. 14. Федюк В.П. Україна в 1918 году. Гетьман П.П. Скоропадский. – Ярославль, 1993.

УДК 94 (477.4) “1918”

І.Я. Хома

Національний університет “Львівська політехніка”,
Інститут гуманітарних і соціальних наук

ОКРЕМИЙ ЗАГІН СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ І ЛИСТОПАДОВИЙ ЗРИВ 1918 р. У ЛЬВОВІ

© Хома І.Я., 2008

Досліджується становище Окремого загону Січових Стрільців напередодні Листопадового зриву у Львові. Аналізується проблема відмови стрілецького формування армії Української держави підтримати західноукраїнські військові сили в боях за Львів.

The article describes status of before November’s revolt in Lviv. Together at the same time analysis problem of refusal Sitchovi Striltsi formation Ukrainian army support Western Ukrainian military powers in struggle of the Lviv.

Сучасні державотворчі процеси більш ніж переконливо доводять, що для владної еліти історичний досвід державного будівництва так і не став опорою у формуванні стратегічних напрямків розвитку, пошуку компромісних рішень для подолання постійних суспільно-політичних криз тощо. 90-та річниця Західно-Української Народної Республіки є вдалою нагодою привернути увагу широкого загалу до проблем, які визначали здобуття та втрату державної незалежності в добу Української національної революції 1917–1921 рр. Крім того, це є нагодою визначити стан наукової розробки, підвести підсумки, звернути увагу на малодосліджені проблеми та запропонувати нові підходи щодо подальшого дослідження цієї тематики.

У цьому випадку проблема, означена темою публікації, не стала предметом окремого і ретельного дослідження, у якому, принаймні, було б враховано особливості суспільно-політичних

відносини між провідними національними силами Східної Галичини та Наддніпрянщини у листопаді 1918 р., фактичний статус Січових Стрільців, дії стрілецького командування з організації військової допомоги ще до приїзду галицької делегації тощо.

У цьому контексті загальновідомо, що відкриті децентралізаторські процеси на західно-українських землях, спрямовані на від'єднання від Австро-Угорської імперії, розпочалися на тлі існування незалежної Української держави зі столицею у Києві. При цьому від березня 1917 до листопада 1918 рр. жодна впливова громадсько-політична організація Східної Галичини не спромоглась інтегруватись у ці державотворчі процеси. Стосується це і сил, які стояли біля витоків Центральної Ради, утім не сформували своїх представництв на півдні українських земель. Одночасно спостерігаємо відсутність реальних спроб з боку наддніпрянських політиків залучити галицьких колег до державотворчого процесу, принаймні, на рівні консультацій, і навпаки. Натомість обмежились декларативними заявами та прагненнями щодо співпраці, єдності тощо. Як виняток, можна виділити питання статусу західноукраїнських земель, яке підняли молоді дипломати УНР перед австро-угорською делегацією на мирній конференції в Бресті на початку січня 1918 р. [1]. Вищесказане не стосується сотень біженців, виселенців та військовополонених українців австрійського підданства, які долучились до революційних процесів під егідою Центральної Ради. Адже це не доцільно розглядати як заслугу національних сил Східної Галичини і Наддніпрянщини, оскільки було їх добровільним поривом.

На цьому тлі формування Січових Стрільців офіційно було створене 12 листопада 1917 р. в Києві під назвою Галицько-Буковинський курінь Січових Стрільців [2]. Його створення безпосередньо чи опосередковано не пов'язане із жодною із західноукраїнських громадсько-політичних структур, в тому числі і легіоном УСС. Засновниками, з допомогою Українського генерального військового комітету та Галицько-Буковинського комітету допомоги жертвам війни, стали військовополонені українці австро-угорської армії. Серед них: Р. Дашкевич, В. Дідушок, Є. Коновалець, Ф. Черник, І. Чмола та ін. У результаті на фоні українізованих частин стрілецький курінь став першою регулярно національною одиницею Армії УНР [3].

Утвердження куреня як найбоездатнішої частини армії і уся подальша діяльність пов'язана з приходом на початку січня 1918 р. командного складу на чолі з Є. Коновальцем. Їм вдалося провести реорганізацію, в основу якої було покладено ідейні та організаційні засади легіону УСС, а також подолати притаманний тогочасному політикуму регіоналізм. Якнайкраще відображає це зміна офіційної назви на 1-й курінь Січових Стрільців, залучення до особового складу наддніпрянців та ідеологічні засади боротьби за об'єднання українських земель, які умовно можна позначити гаслом: "Через Київ на Львів!".

Участь куреня, чисельністю близько 700 стрільців, в січні–лютому 1918 р. у Першій українсько-більшовицькій війні пов'язана з присутністю структурних частин в боях на Лівобережжі, придушенні більшовицького повстання в Києві, охороною Центральної Ради. Це дуже вплинуло на перебіг конфлікту, особливо на етапі підписання мирного договору в Бресті.

Після повернення на початку березня 1918 р. до Києва за куренем було закріплено статус гвардії Армії УНР, а 26 березня перейменовано на 1-й полк Січових Стрільців. Його чисельність на середину квітня сягла 3-х тисяч стрільців, з яких близько 75 % походило із західноукраїнських земель. Крім охорони державних інституцій, особовий склад був задіяний у підтримці правопорядку в Києві та околицях.

У цей час Є. Коновалець передав Стрілецькій раді повноваження приймати основні організаційні та політичні рішення. Тісна співпраця з утвореною в листопаді 1917 р. Головною Радою галицьких, буковинських та угорських українців (далі – Головна рада) поширила вплив Стрілецької ради і на західноукраїнську громаду Києва, перед якою було заявлено, що кордони України не вирівняні, тому боротьба ще попереду як проти росіян, так і проти поляків.

На час гетьманського державного перевороту стрілецький полк відзначався боездатністю, дисциплінованістю і політичною стійкістю, а командування – як самодостатня військово-політична сила. Свідченням цього є те, що організатори перевороту не наважилися на радикальні дії проти полку. Навпаки, 29 квітня 1918 р. П. Скоропадський особисто запропонував Є. Коновальцю разом із

полком прийняти присягу на вірність і продовжити службу. У відповідь Рада старшин прийняла рішення розформувати полк. Рішення, яке, як на той час, засвідчило відданість стрілецьтва Центральній Раді, а також правовим засадам зміни влади в державі.

1 травня 1918 р., після зняття блокади німецьких військ, демонстративно пройшло роззброєння полку Січових Стрільців. Частина стрільців повернулася додому, а частина приєдналася до селянських повстанських загонів. Приблизно третину особового складу було переведено до 2-го полку Запорізького корпусу. Розглядалося і включення стрільців до легіону УСС, який в той час перебував на півдні України, але командування легіону відмовило йому в підтримці [4].

Насправді після розформування не ставилось питання відмови від подальшої участі в державному будівництві. Особливо, якщо взяти до уваги те, що події 29–30 квітня 1918 р. значно посилили позиції Є. Коновальця та найближчого його оточення. Зокрема, Є. Коновалець у кінці травня очолив Головну раду [5], а заслуги стрілецького формування в захисті УНР визнала гетьманська влада [6].

Своєю чергою, проукраїнські владні сили зі стрілецьством почали пов'язувати захист державного суверенітету. У ході переговорів, у яких Д. Донцов та Д. Дорошенко виступили посередниками, гетьман 23 серпня видав компромісний наказ про відновлення стрілецької формації під назвою Окремий загін Січових Стрільців [7].

Після наказу П. Скоропадський 31 серпня прийняв стрілецьку делегацію в складі Є. Коновальця, А. Мельника, В. Кучабського та М. Матчака [8]. Делегати заявили, "... що вони всі готові послужити Українській Державі, не жаліючи для неї нічого, що вони свідомі своїх обов'язків, які тепер приймають на себе ..." [9].

Для розташування стрілецького загону на вибір запропонували Яготин або Білу Церкву. Після консультацій вибрали Білу Церкву. П. Скоропадський не приховував, що, видаючи наказ, "... я дещо побоювався їх за їх схильності, але, з іншої сторони, їх обіцянки і, саме головне, наказ формувати не в Києві, а в Білій Церкві, давав мені впевненість, що нічого небезпечного цей елемент для існуючого уряду зробити не зможе ..." [10].

У Києві на початку вересня 1918 р. вдалося відкрити штаб, який став мобілізаційним центром [11]. Як і планувалось, основу особового складу становили стрільці Запорізького корпусу.

Проти формування загону різко виступило проросійське оточення гетьмана. Зокрема 6 вересня в штабі загону ними було організовано арешт Є. Коновальця та близько 30 стрільців, хоча невдовзі їх звільнили.

Після проведення усіх відповідних організаційних та мобілізаційних заходів Окремий загін Січових Стрільців на першу декаду листопада 1918 р., очолюваний полковником Є. Коновальцем, начальником штабу полковником А. Мельником та ад'ютантом-сотником М. Матчаком мав таку структуру: курінь на чолі з сот. Р. Сушком у складі 4-х сотень (1-шу сотню очолював сот. І. Рогульський, 2-гу – сот. О. Думін, 3-тю – сот. М. Загаєвич, 4-ту – сот. В. Кучабський), нараховував 20 старшин і 474 стрільці; кулеметна сотня – з 12 кулеметами під командою сот. Ф. Черника; легка батарея – з 4 гарматами, очолювана сот. Р. Дашкевичем; кінна розвідка в складі одного старшини і 30 стрільців під командуванням хорунжого Ф. Бориса; школа підстаршин сот. В. Чорнія – один старшина і 27 стрільців; булавна сотня сот. Д. Герчанівського, до якої входили обозники і майстри всіх стрілецьких майстерень; кіш сот. А. Домарадського – три старшини і 23 стрільці; відділ зв'язку у складі чоти бунчужного В. Дутківського; відділ постачання під керівництвом сот. Даньківа; шпиталем завідував лікар Шамраєв, а потім Кекало [12]. Загалом бойовий склад становив 46 старшин і 816 стрільців, а весь особовий склад, задіяний в усіх структурних частинах, нараховував приблизно 59 старшин і 1187 стрільців [13].

Паралельно Є. Коновалець таємно співпрацював з лідерами блоку опозиційних сил – Українським національним союзом (далі – УНС), до складу якого входила Головна рада галицьких, буковинських та угорських українців. З кінця вересня 1918 р. голова УНС В. Винниченко та один із засновників М. Шаповал, акцентуючи увагу на невирішених гетьманським урядом соціальних та національних питаннях, почали схилити Є. Коновальця до антигетьманського повстання. Є. Коновалець категорично не відкинув їх пропозиції і в процесі формування загону поступово почав налагоджувати контакти з повстанськими силами. Впродовж жовтня значковий Кушнірук встановив

зв'язки з отаманами багатьох повстанських загонів на Київщині, а в першій половині листопада сотник О. Думін на Катеринославщині [14]. При цьому в стрілецькому середовищі повстання розглядалось не з точки зору боротьби за владу, а з погляду захисту державного суверенітету та незалежності Української держави: "Ми все підкреслювали, що нам залежить на продовжуванні державности й готові підтримати Гетьмана, коли буде цю державність боронити" [15]. Наголошував на цій позиції і О. Назарук: "Сила національної основи головного принципу стрілецької ідеології така велика, що січовий стрілець в теорії і в практиці годиться з усякою формою державности, коли вона тільки самостійна. Це й пояснює нам факт, що Січові Стрільці зі своїми лівими суспільно-політичними поглядами могли служити в українській армії під гетьманом" [16].

Увечері 29 жовтня командування загону в Білій Церкві отримало телефонограму від УНС про заплановану на 30 жовтня нараду в Києві. За відсутності Є. Коновальця до Києва поїхали начальник штабу полковник А. Мельник і командувач кулеметної сотні Ф. Черник. Участь у нараді взяли М. Шаповал, В. Винниченко, генерал О. Осецький, начальник оперативного відділу Генерального штабу полковник В. Тютюнник, А. Мельник та Ф. Черник. Учасники дійшли висновку, що кістяк Збройних сил, на які вони могли б розраховувати, становить приблизно 12 тисяч багнетів, а підготовкою повстання має зайнятись Оперативний штаб під командуванням О. Осецького [17].

У той самий день увечері в Білій Церкві відбулось засідання Стрілецької ради за участі А. Мельника, Ф. Черника, Р. Сушка, М. Матчака, І. Чмоли і В. Кучабського. А. Мельник повідомив, що УНС вирішив розпочати повстання проти П. Скоропадського, а основною рушійною силою має бути Окремий загін Січових Стрільців. "Для Стрілецької Ради, – за словами В. Кучабського, – все це було зрозуміле, що навіть ніхто не піднімав питання про можливість успіху повстання. Тому обговорено лише технічний бік підготовки Січових Стрільців до виступу й доручено Федеві Черникові виїхати в Київ для праці в Оперативному штабі ..." [18]. У перші дні листопада Ф. Черник долучився до роботи з організації штабу та плану повстання [19].

Учасники тих подій відзначають відсутність Є. Коновальця як на нараді в Києві, так і на Стрілецькій раді в Білій Церкві [20]. У спогадах Є. Коновалець не оминув це увагою, написавши, що "... особисто був саме тоді на кількадедній відпустці в Харкові. Телеграфічно відкликаний, вернувся до Білої Церкви" [21].

Стосовно галицьких військово-політичних сил, то вони не підтримували відносин із Стрілецькою радою. Не ставилось з їхнього боку і питання залучення стрілецького загону до повстання. Зокрема, член Української національно-демократичної партії В. Панейко, перебуваючи в кінці жовтня у Києві, запрошував до Галичини тільки старших офіцерів армії Української держави [22]. Утім командування загону не було позбавлене інформації про стан української справи в Східній Галичині. І. Чмола, який був членом Стрілецької ради, перебуваючи в середині жовтня у Львові, взяв участь у засіданні Військового комітету, на якому розглядався силовий сценарій становлення української влади. Взявши слово, він зазначив: "Україна може вам дати до 2 тисяч крісів, амуніцій і харчів скільки хочете; однак ані одної боєздатної частини ...". Автор спогадів сотник І. Гладкий пише, що це дуже всіх здивувало і ніхто з присутніх тоді не міг це зрозуміти [23]. Більш за все йшлося про військово-матеріальну допомогу, яку могли б організувати Головна та Стрілецька ради. Очевидно, що це б істотно посилювало галицькі військові сили та вплинуло на перебіг протистояння у Львові.

Втім, незважаючи на відсутність прямих контактів, Головна та Стрілецька ради вже через декілька днів після Листопадового зриву створили галицький бойовий комітет. 6 листопада Головна рада видала звернення "До синів України!" за підписом Д. Левицького, Г. Давида, П. Волосенка та Є. Коновальця. Це було звернення, яке започаткувало добровільну мобілізацію для участі в захисті державотворчих процесів на західноукраїнських землях. Мобілізаційним центром став Михайлівський монастир у Києві, а стрілецьке командування зобов'язане було формувати та переправляти загонами до Східної Галичини [24]. До Львова було відправлено члена Головної ради В. Гриніва для "... диригування військ корпусу оборони Східної Галичини, зорганізованого Головною Радою" [25]. З цього приводу львівська щоденна газета "Діло" 19 листопада 1918 р. повідомляла: "Головна Рада галицьких, буковинських і угорських українців ... зложила там (у Києві – авт.) перший військовий

відділ – "Загін ім. Гонти", до якого записалось уже немало наших козаків, а першим записався голова Одеської Військової Ради хор. П. Вербецький. Організація такого (як в Михайлівському монастирі – авт.) комітету в м. Одесі і на Херсонщині доручена Головною Радою голові Одеської Військової Ради д-ру Ів. Луценку" [26]. У цьому контексті досить цікаву інформацію подає В. Кедровський, який перебував на Херсонщині, а 14 листопада на заклик організаторів повстання прибув до Києва. У той самий день, зустрівшись з Є. Коновальцем, – як пише В. Кедровський, – "Я звернувся до нього (Коновальця – І.Х.) з проханням негайно післати до Херсону ... своїх людей, щоби вони дали вказівки, що робити українським частинам в австрійській армії ... Коновалець ... вислухав мене і, вказуючи мені на незнайомого мені пана, сказав: Ті війська підлягають Галицькій Народній Раді, а це її представник – Назарук. Розкажіть йому і хай він пошле туди людей ... Дізнався я, що ніхто не був посланий до тих військових відділів, що їх обеззброїли німці, й вони, здеморалізовані, поверталися до Галичини". За оцінкою В. Кедровського, це були суто українські частини, бракувало лише офіцерів. Серед них штурмовий батальйон у кількості 600 вояків, 4 ескадри уланів – 300 шабель, гарматна бригада з 16 польових гармат, важка батарея з двома гарматами, 200 саперів, неповна дивізія кінноти тощо [27].

Натомість тільки 5 листопада у Львові в Народному домі було прийнято рішення відправити до Києва по військову допомогу делегацію в складі О. Назарука і В. Шухевича [28]. За словами В. Кучабського, їм було доручено просити в гетьмана військово-технічну допомогу стосовно військових частин (це була ініціатива О. Назарука) [29]. У Київ вони прибули 11 листопада [30]. У той же день їх прийняв П. Скоропадський. Під час їхнього очікування в приймальні у гетьмана на прийомі був Є. Коновалець, який, за дорученням Стрілецької ради, намагався з'ясувати ситуацію, яка склалась навколо стрілецького загону. Адже в ці дні йшлося про його передислокацію до Києва чи Білої Церкви подальше від Києва. На що гетьман не дав чіткої відповіді. Вийшовши з кабінету, Є. Коновалець зустрівся з О. Назаруком та В. Шухевичем. За свідченням Є. Коновальця, після короткої розмови, у якій О. Назарук пояснив мету приїзду, він зайшов з ними знову до гетьмана [31]. Далі, за словами О. Назарука, – "... коли я представив гетьманові ціль нашого приїзду він запитав: "Скажіть одверто – хочете вирізати панів?" – "Хочемо будувати Українську державу", – відповів я здивований. – ... на таку ціль допомогу дасть добрий полк Січових Стрільців, ... буде висланий на границі Галичини буцімто на те, щоб обчистити залізницю від полонених. Цей полк може опісля перейти без дозволу на галицьку землю. Таку обережність уважав гетьман потрібною, щоб не вмотатись у війну з Польщею" [32]. Є. Коновалець в спогадах пише, що: "Др. Назарук домагався від гетьмана видання наказу про висилку окремого загону Січових Стрільців на галицький фронт". Для вирішення цього питання гетьман запросив міністра військових справ А. Рогозу, міністра праці М. Славинського і заступника міністра закордонних справ Палтова. Зокрема останній категорично виступив проти офіційної військової допомоги і порадив переправити загін у запропонований спосіб [33]. Отже, цю пропозицію доречно розглядати не тільки з позиції військової допомоги, але і вдалої нагоди позбавитись загону Січових Стрільців.

Після зустрічі з гетьманом Є. Коновалець, О. Назарук та В. Шухевич вирушили до Українського клубу, де перебували лідери УНС [34]. Тут відбулась зустріч з В. Винниченком, на якій галицькі делегати поінформували про події у Львові та розмову з гетьманом. В. Винниченко відреагував негативно, – "... він схопився за голову й почав кричати, що ми завалили українську справу ... проти гетьмана, ..., приготоване вже повстання й СС мали бути авангардом цього повстання", – писав О. Назарук [35]. Далі, за словами Є. Коновальця, В. Винниченко сказав: "Січові Стрільці, хоч уродженці Галичини, були завжди військом Великої України... Що ж торкається допомоги Галичині, то Винниченко сказав: "... що справжня Україна дасть Галичині далеко більшу поміч, ніж гетьманський уряд". Відповідь Є. Коновальця звелась до того, що "... не можу дати ніякої вирішальної відповіді, за якою їду до Білої Церкви, куди теж направився др. Назарук" [36].

Для вирішення цього питання 12 листопада було скликано Стрілецьку раду в складі Є. Коновальця, А. Мельника, Ф. Черника, Р. Сушка, М. Матчака, І. Чмоли, В. Кучабського, а також запрошено старшин М. Загаєвича, М. Бісика, О. Думіна і Ю. Чайківського. Першим, кому надали слово, був О. Назарук, який розумів настрої присутніх, тому, розповівши про військово-політичну

ситуацію у Львові, домовленості з гетьманом і розмову з В. Винниченком, емоційно наголосив: "Батьки й матері вас проклянуть, якщо не підете на Львів". Завершив виступ словами: "... справившись при допомозі Січових Стрільців із львівськими поляками, галичани цілком певно вирушать тоді проти ... Росії, щоби, знищивши її, побудувати Українську державу". Наступним виступив Ф. Черник. У своїй промові зазначив: "Нема сумніву, що загін Січових Стрільців здобув би Львів ... Виступ проти Гетьманщини в ім'я Української державної ідеї вже неминучий. По всій імовірності Січовому Стрільцтву доведеться полягти в цій боротьбі, але його смерть повинна стати історичною демонстрацією, що вже ніколи Україна не об'єднається добровільно з Московщиною. На випадок, хоч він неймовірний, успіху протигетьманського повстання Україна завше зможе ще проголосити війну Польщі, бо центром Української державності є Київ, а не Львів. "Галицький Піємонт"? Невже чесні ці обіцянки д-ра Назарука, коли цей "Піємонт" не може власними силами сам себе визволити з-під гурту галицьких поляків ...?". Після обговорення цього питання Стрільцька рада розійшлась. Зібравшись наступного дня, рада майже одногосно не підтримала переведення загону до Львова. Лише Р. Сушко підтримав О. Назарука [37]. До Львова повернувся В. Шухевич, а О. Назарук залишився в Білій Церкві і був включений до Стрільцької ради.

Наступного дня гетьман П. Скоропадський видав "Грамоту Гетьмана всієї України до всіх українських громадян і козаків України", в якій проголошувався курс на федеративний союз з найбільшовицькою Росією. А вже 16 листопада загін Січових Стрільців розпочав з Білої Церкви антигетьманське повстання, яке завершилось 14 грудня входженням частин Осадного корпусу Січових Стрільців під командуванням Є. Коновальця в Київ і встановленням влади Директорії.

Після поразки Національної революції в середовищі західноукраїнської військово-політичної еліти на фоні припущень, як би розвивались революційні події за інших обставин, рішення Стрільцької ради було оцінено, як "зрада". Разом з тим і сьогодні простежуються такі міркування. Є. Коновалець у відповідь на ці звинувачення визначив причини, які змусили діяти саме так, а не інакше: "1. Перші вістки про переворот у Галичині, передані до Києва телефоном, прийшли майже одночасно з першим повідомленням Січових Стрільців про прийняття рішення Українським національним Союзом підняти повстання проти Гетьмана Скоропадського. 2. Із самого початку формування січового стрільцтва виховувало Січових Стрільців в тому дусі, що вони є революційним військом, яке має стояти на сторожі Української державності, і тому не можна відтягати його від центру тоді, коли ця державність є явно загрожена. 3. У складі Січових Стрільців знаходиться велика кількість наддніпрянців, ... які до справ Великої України відчували більший інтерес, ніж до справ Галичини... 4. Саме становище на Великій Україні є того роду, що з моментом вибуху революції в Центральних державах, провал гетьманщини є майже певний, та, що за відсутності в той час Січових Стрільців на Україні цей протигетьманський рух прийняв би московсько-більшовицький характер. 5. Із утратою наддніпрянської бази Галичина буде втрачена для українців навіть і тоді, коли галицькі війська відберуть Львів, тому що поміж Польщею й Большевією сама Галичина ніяк втриматися не зможе" [38].

У контексті проблеми, що розглядається, важливо мати на увазі, що Стрільцька рада, яка була достатньо впливовою військово-політичною силою, діяльність якої ґрунтувалась на засадах незалежності, суверенітету та єдності українських історичних земель в межах одного державного організму, з певною недовірою ставилась до галицьких політичних сил. Особливо за дистанції, якої вони дотримувались по відношенню до державного будівництва на Наддніпрянщині. Відображає ці міркування низка статей, опублікованих в газеті Головної та Стрільцької рад: "Наша думка". Серед них, статті: "Що ж Галицька Україна добула за час війни?" і "Під віденським соусом". Стосовно першої, то в ній зазначено: "... Обіцянку самостійної України. Обіцянка сповнилась, але не маємо права відібрати тут заслугу тутешнім українцям. Самостійну Україну здобули не галичани, не австрійські війська, а тутешні Українці" [39]. У другій статті йдеться про досить суб'єктивні погляди галицьких політиків на Наддніпрянські події: "Колись ми боялись, щоб кордони, що ділили український нарід, не поділили й його духа. Довге відрубне життя Галичини й України, брак давніших зв'язків взаємного розуміння робили своє діло. Галицькі політики зачали добачувати в

державній українській політиці тільки ошибки. Невже "Ділу" не стати на власного кореспондента в Україні, в Києві, де б він міг черпати відомости з самого жерела?" [40].

Насамкінець зазначимо, що доречно було б також більш критично оцінювати рішення гетьмана П. Скоропадського, який не наважився офіційно від імені Української держави направити до Львова Окремий загін Січових Стрільців, а запропонував передислокацію і своєрідне дизертирство. А загалом за час правління гетьман та його оточення не відзначалися соборницькими устремліннями.

Цілком очевидно, що на тлі відступу гетьманської влади від утвердження принципів державної незалежності, складно було б очікувати від Стрілецької ради якогось іншого рішення. Особливо, якщо зважити на те, що військово-політичні сили Східної Галичини, готуючи силовий сценарій становлення української влади у Львові, не вели жодних переговорів з командуванням Окремого загону Січових Стрільців про допомогу в його організації та реалізації. В іншому випадку, як було вище зазначено, командування стрілецького загону могло б ще до Листопадового зриву організувати військову допомогу або швидко направити ту, яку організувало в кінці першої декади листопада.

1. Гошуляк І. Питання соборності українських земель на Брест-Литовській мирній конференції // *Український історичний журнал*. – 2004. – № 2. – С. 15–31; 2. Герчанівський Д. З Євгеном Коновальцем за державну незалежність України (1917–1919 рр.) // *Євген Коновалець та його доба*. – Мюнхен, 1974. – С. 184. 3. Голубко В. *Армія Української Народної Республіки*. – Львів, 1997. – С. 120. 4. Хома І. *Військове формування Січових Стрільців Наддніпрянини в боротьбі за державність України в 1917–1919 рр.: Автореф. ... канд. іст. наук*. – Львів, 2007. – С. 10–12. 5. *Наша думка*. – 3 червня. – 1918. 6. *Військово-науковий вісник Генерального штабу*. – 1918. – Ч.7. – С. 68. 7. *Донцов Д. Рік 1918*. – Київ–Торонто, 1954. – С. 49. 8. *Нова Рада*. – 4 вересня. – 1918. 9. *Дорошенко Д. Історія України 1917–1923 рр.* – К., 2002. – Т.2: *Українська Гетьманська Держава 1918 року*. – С. 170. 10. *Скоропадський П. Спогади*. – Київ–Філадельфія, 1995. – С. 270. 11. *Кучабський В. "Від первопочинів до Проскурівської операції"* // *Корпус Січових Стрільців: Воєнно-історичний нарис. Ювілейне видання 1917 – 1967*. – Чикаго, 1969. – С. 129. 12. *Гелей С., Кучабський Ю. Василь Кучабський. Наукова спадщина. Сторінки життя*. – Львів, 1998. – С. 512. 13. *Стефанів З. Українські Збройні сили 1917–1921 рр. Доба Центральної Ради й Гетьманату*. – СУВ, 1947. – Ч.1. – С. 106. 14. *Крезуб А. Повстання проти гетьмана Скоропадського і січові стрільці* // *Літературно-науковий вісник*. – Львів, 1928. – Т.97. – Кн.12. – С. 309. 15. *Коновалець Є. Причинки до історії української революції*. – Львів, 2002. – С. 12. 16. *Центральний державний історичний архів України у м. Львові*. – Ф. 359. – Оп. 1. – Спр.85. – Арк. 4. 17. *Яневський Д. Політичні системи України 1917–1920 років: спроби творення і причини поразки*. – К., 2003. – С. 229. 18. *Кучабський В. Вказана праця*. – С. 140. 19. *Гелей С., Кучабський Ю. Василь Кучабський. Наукова спадщина. Сторінки життя*. – Львів, 1998. – С. 514. 20. *Крезуб А. Повстання проти гетьмана Скоропадського і січові стрільці* // *Літературно-науковий вісник*. – Львів, 1928. – Т.97. – Кн.2. – С. 224; *Кучабський В. Вказана праця*. – С. 140. 21. *Коновалець Є. Вказана праця*. – С. 15. 22. *Павлишин О. Об'єднання УНР і ЗУНР: політико-правовий аспект* // *Вісник Львівського університету. Серія історична*. – Вип. 37. – Ч. 1. – С. 328. 23. *Український скиталець*. – 1 листопада. – 1920. 24. *Нова Рада*. – 6 листопада. – 1918. 25. *Діло*. – 10 листопада. – 1918. 26. *Діло*. – 19 листопада. – 1918. 27. *Кедровський В. Повстання проти гетьмана (уризок із спогадів)* // *Літературно-науковий вісник*. – Львів, 1928. – Т.96. – Кн. 5. – С.46–47. 28. *Український прапор*. – 19 грудня 1919. 29. *Кучабський В. Вказана праця*. – С. 147. 30. *Цегельський Л. Від легенд до правди*. – Львів, 2003. – С. 78. 31. *Коновалець Є. Вказана праця*. – С. 15–16. 32. *Український прапор*. – 19 грудня. – 1919. 33. *Коновалець Є. Вказана праця*. – С. 16. 34. *Кузьма О. Листопадові дні 1918 р.* – Львів, 2003. – С. 223; 35. *Український прапор*. – 19 грудня. – 1919. 36. *Коновалець Є. Вказана праця*. – С. 16. 37. *Кучабський В. Вказана праця*. – С. 147–149. 38. *Коновалець Є. Вказана праця*. – С. 16–17. 39. *Наша думка*. – 11 серпня. – 1918; 40. *Наша думка*. – 18 серпня. – 1918.